

Gullspångsälvens Vattenråd (GVR) och Vattenvårdsförbund (GVVF), remissyttrande över:

Klimat- och näringslivsdepartementet, promemoria Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning Augusti 2024, KN2024/01642

1. GVR och GVVF verkar för en utveckling inom vårt avrinningsområde i enlighet med EU:s Vattendirektiv och med den helhetssyn som förutsätts i direktivet och som krävs för att vattenmiljöarbetet skall praktiskt fungera hållbart inom alla samhällsnivåer.
2. Våra erfarenheter av arbetet med att förse vattenkraften med moderna miljövillkor är hittills i huvudsak negativa med hos myndigheterna fortsatt dogmatisk / principiell /generell (utan hänsyn till faktiska förhållanden på platsen) inställning och därmed brist på respekt just för helhetssyn, social och ekonomisk hållbarhet. Tidöpartiernas ansats att ändra förutsättningarna för omprövningarna och bättre styra upp processen har vi därför välkomnat som något som skulle underlätta vårt arbete.
3. Eftersom utrymmet i själva remissvaret är begränsat, och tiden knapp har vi som ett appendix bifogat ett koncept för genomförandeprocessen som vi menar säkerställer ett framåtsyftande helhetsperspektiv, i stället för ett rådande stagnerat motståndsförhållande.
4. När vi nu fått ta del av promemorian upplever vi, mot bakgrund av våra erfarenheter hittills, en "brödtext" som vittnar om ambitionen att förbättra förutsättningarna för verksamhetsutövare och berörda kommuner men samtidigt i föreslagna författningsändringar sådan brist på styrning och tydlighet att vi inte kan bedöma att förslagen i verkligheten kommer att leda till de önskade förbättringarna.
5. I Vattendirektivet och dess implementeringsanvisningar betonas att man ska utgå från det lokala perspektivet, den lokala påverkan etc. och att åtgärdsbesluten skall tas nära det påverkade vattnet/påverkankällan. Även helhetssyn inkluderande vattnets många betydelser i samhället understryks. I promemorian är ansatsen snarast åt andra hållet, d.v.s. det nationella betonas och av vattnets alla nyttor/betydelser är det egentligen bara en, nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel, som gäller. Detta leder till att många, lika viktiga, aspekter förbises.
 - Säker lokal tillgång på el (inkl. ödrift)
 - Säkerhets- och sårbarhetsfrågor
 - Klimatanpassning (översvämning, torka, brandvatten, bevattning etc.)
 - Lokala och kommunala hänsyn
 - Verksamhets- och boendemiljö
 - Ekonomiska värden

- Kulturhistoria
 - Rekreation
6. Vid en mera ingående läsning framstår det också som tydligt att en diskriminering uppstår av det "lokala, småskaliga och närproducerade" genom att det via klassningen ställs mera långtgående krav på den småskaliga producenten än på den storskaliga. Om t.ex. ett mindre kraftverks vattendrag inte klassas som KMV betyder det mera långtgående åtgärder i de moderna miljövillkoren. Att diskriminera bort från konkurrensneutralitet strider inte bara mot EU-rätten utan också mot en närmast självklar princip i ett marknadsekonomiskt samhälle. KMV/GEP bör f.ö. gälla för alla typer av samhällsviktiga verksamheter, som livsmedelsförsörjning, skogsbruk, hamnverksamhet, transport etc., inte enbart för vattenkraftsproducenter.
 7. De många små vattenkraftverken, som finns nära elförbrukningen, bidrar till mångfald redan genom att de är så många och så olika och bör värnas och förses med rimliga moderna villkor, inte missgynnas. I Miljöbalken behandlas alla lika.
 8. Utvecklingen i vår omvärld innebär ju också att Förnybarhetsdirektivets betydelse ökar liksom självförsörjnings- och säkerhetsfrågorna.
 9. Sammanfattning: Erfarenheterna av omprövningsarbetet hittills gör att de förändringar som nu föreslås, och som vi menar går i rätt riktning, måste underbyggas med betydligt mer distinkt lag- och förordningstext. Fokus bör ligga på ett hållbart genomförande inom alla samhällsnivåer med rätt förutsättningar. Vår bedömning är att det annars inte kommer att ske en förändring och att Gullspångsälvens avrinningsområde blir "extra sårbart". Detta då det saknas en explicit gräns för acceptabel minskning av vattenkraftsel samt att det i dagsläget inte finns någon siffra/värdering av det lokala värdet av de olika samhällsnyttorna som det gränsöverskridande vattnet faktiskt bidrar med.

Med vänliga hälsningar,

Gullspångsälvens Vattenråd och
vattenvårdsförbund,

E.u.

Elaine Viklund
Samordnare/Vattenrådgivare
Telefon: 0586-61541
E-post: elaine.viklund@karlskoga.se
www.gvvf.se

APPENDIX. ”Gullspångsmetoden” – En Hållbar nationell omprövning inom alla samhällsnivåer.

Inledning

Det saknas utredningar och

→ ekonomiska värderingar om det **lokala och regionala värdet** av vattnet som kopplar till de många olika användningsområden och behov.

Det lokala perspektivet är viktigt för att kunna bevisa det ekonomiska värdet och beräkna förlusten på det lokala planet. *Exempelvis för en utrivning*: för att diskutera möjliga åtgärder (betalningsvilja eller önskad ersättning för ekonomiskt bortfall), eller för att skapa *ekonomiska samarbetsområden* för olika typer av åtgärder/anpassningar som kommer föreslås för kraftverk och dammar; för att fånga upp *betalningsviljan* hos en aktör som eg. står utan anläggningsansvar och rättigheter.

- Det saknas juridiska förutsättningar till att delvis riva en anläggning med hänsyn till kultur och estetiska värden.
- Det saknas en plattform för en transparent och lösningsorienterad samverkan som kan diskutera betalningsvilja, rätt åtgärd på rätt plats som tar hänsyn till ekologiska, ekonomiska, kulturella och estetiska värden inom alla samhällsnivåer.
- Som det ser ut nu kommer de olika ”parterna” göra upp i domstolen juli 2025.
- Det pågår ingen alternativ diskussion för varje enskilt fall om betalningsvilja hos en aktör utan ägaransvar för en anpassning/delutrivning som ligger utanför verksamhetsutövarens ägaransvar, vilket resulterar i att perspektivet som föreslås idag om inget annat görs, blir kraftverkets ekonomiska lönsamhet och nationell energinytta.

Bakgrund

Kraftverk och dammar ska få moderna miljövillkor i enighet med EU:s vattendirektiv. Vattnet ser inte till någon kommun- eller länsgränser och är därför flytande. Vattnets alla värden behöver inkluderas och lyftas upp så att ett avvägande med alla kort på bordet kan göras med alla dammar och kraftverks föreslagna åtgärder inom alla samhällsnivåer. Det som skiljer sig från ”PPP” är samhällets lokala och regionala nyttor och värden som anpassats och byggts upp till nuvarande reglering och kraftproduktion.

Inom en längre tidsram behöver det juridiska ägaransvaret ses över och underlättas vid utrivningar, så att flera perspektiv kan bejakas. Nuvarande lagstiftning säger utrivning helt och hållet eller bevarande och anpassning för att klara EU-nivån. Om en utrivning skulle kunna göras ”lite grann” för att säkerställa EU-kraven och samtidigt möjliggöra det lokala värdet, skulle många av de motsättningar som finns kunna lösa sig själv och tid skulle kunna läggas på de mer komplexa frågeställningarna.

För att säkerställa rätt åtgärd på rätt plats behövs transparens, ansvarstagande verksamhetsutövning och hänsyn till lokala värden. Finansieringsupplägg och kompensationsåtgärder bör diskuteras och knyts till de lokala förutsättningarna. Vattenkraftens miljöfond täcker kostnader till viss del, men vem täcker in utredningar och eventuella förluster på den lokala nivån, som många gånger trots vattnets väg slår hårdast på de redan pressade små kommunerna? När det kommer till ett samhällsvärde, räcker det med att förslita sig på PPP?

Samverkan, samordning och omtag behövs för att prövningarna ska bli effektiva och hållbara. Tidigare har fokus legat på effektivitet utifrån tilldelade förutsättningar, men avsaknad av transparens i samverkansprocesserna har försvårat genomförandet från båda håll och vad vi vet har ingen ställt frågan om "hur ser behovet ut för att genomföra en rättssäker samverkansprocess utifrån ett helhetsperspektiv inom alla samhällsnivåer?". Att flertalet kraftverksägare i samverkansprocessen i vårt avrinningsområde vittnar om att man står längre ifrån varandra nu, än när samverkan började och att man skakat hand på att man är överens om att inte vara överens, "vi möts i domstol" känns som ett misslyckande som kommer att missgynna alla. Inte mist kommer det bidra till utdragna prövningsprocesser som vi tror beror på ett tidspressat och otydligt uppdrag. Avsaknad av "den breda bilden" leder till ohållbara prövningsprocesser och riskerar samhällsviktiga värden inom alla samhällsnivåer.

Att genomförandeansvaret av samverkansuppdraget lagts på myndigheterna resulterar i flera större utmaningar än det faktum att personalresurserna saknas och ej är tillräckliga i det skede när ett helhetsgrepp behöver ske. Den andra utmaningen är den distansering som finns mellan myndigheter och verksamhetsutövare, samt att rösten för det lokala perspektivet och alla värden prioriterats bort och den lokala rösten och behoven har lämnats till sitt öde. Vid den första pausen och Referensgruppens arbete fanns en ambition om att utreda den lokala och regionala påverkan kopplat till elsäkerhet och anpassningsmöjligheter, men på grund av tidsfaktorn fick det perspektivet prioriteras bort.

Vi saknar ett helhetsperspektiv och ser tydligt genom samverkan som bedrivs med omprövningsprocesserna genom Länsstyrelserna att man helt missar andra avdelningar och ansvarsområden inom Länsstyrelserna och andra myndigheter som MSB mm. Vattenperspektivet och användningen i samhället gränsar till fler områden än bara kraftproduktion. Förutsättningarna till genomförandet behöver förbättras och samverkansorganet borde föreslagningsvis ligga på en opartisk plattform som ser till helheten och inte begränsas av de bristande förutsättningarna och skapar något halvdant i stället för heldant utifrån rådande behov. Att MSB, Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap helt är utanför processen ser vi som en stor miss och ett bevis på att prövningsprocesserna missar många av vattnets alla värden.

En annan utmaning är "PPP", The Polutor Pays Principle, där verksamhetsutövaren bär ett stort ansvar, men komplexiteten som behöver tittas närmare på är de samhällen som byggts och anpassat sig till nuvarande förhållanden, vilket förslagsvis borde utredas och värderas utifrån en lokal och regional samhällsnytta. Detta är av vikt för att väga in alla olika perspektiv och skapa ett underlag för att säkerställa en helhet i frågan. Tillsammans med den lokala värderingen behövs det även utredas

och fastställas en betalningsvilja för värdet, på lokal, regional och nationell nivå, för att i nästa steg sätta ihop samhällsnyttans värde och betalningsviljan för bevarande av andra värden, som listas ovan, men som helt missas och utesluts när man endast ser till kraftproducerande anläggningars ekonomiska anpassningsmöjligheter eller elsäkerhet utifrån ett nationellt perspektiv. Syftet med det här är i första hand att säkerställa rätt åtgärd på rätt plats helt avskilt från den ekonomiska görbarheten. Behovet om att utreda olika möjligheter och påverkan på det lokala planet bör tillägnas ett helhjärtat fokus.

Avslutning

Ett helhetsperspektiv borde blicka större än PPP och utreda alternativa finansieringsmetoder och kompensationsmodeller utifrån en samhällsnytta och betalningsvilja på det lokala planet, i stället för att riskera utrivningar p.g.a. en olönsamhet med stora ekonomiska konsekvenser på ett lokal plan. Inom detta brister juridiken och här skulle Regeringen kunna hjälpa till att skapa alternativ, både när det kommer till finansiering av anpassningar och juridiska möjligheter, till att genomföra åtgärder som säkerställer ett helhetsperspektiv inom alla samhällsnivåer, samtidigt som rätt åtgärd genomförs på rätt plats.

Vi vill utifrån vårt arbete att säkerställa ett helhetsperspektiv inom alla samhällsnivåer även passa på att lämna ett förslag på hur ett genomförande skulle kunna se ut för att hinna med Regeringens satta tidplan till juli 2025 för den första prövningsgruppen.

Vi föreslår med bakgrund av detta och den knappa tiden ett förslag på genomförande för att uppnå "En Hållbar nationell omprövning inom alla samhällsnivåer", vilket kort kan sammanfattas med att utreda påverkan på lokal och regional nivå, skapa alternativa finansieringsmöjligheter och juridiska förutsättningar som både tillgodoser EU:s vattendirektiv samt säkerställer en Hållbar nationell omprövning inom alla samhällsnivåer.

Genomförande av ”Gullspångsmetoden” – En Hållbar nationell omprövning inom alla samhällsnivåer.

Steg 1. Tillsätta en extern grupp som ska hålla ihop och driva samverkansprocesserna kopplat till prövningsgruppernas tidsplan och avrinningsområdet.

Steg 2. Säkerställ alla samhällsnyttor

	Underlag	Genomförande
Samhällsnyttor och värden på lokal, regional, nationell nivå.	Ta fram en standardiserad värderingsmall för lokal, regional och nationell nivå.	Se till att värderingen genomförs och använd underlaget i samverkansprocessen.
Behovsutredning på lokal och regional nivå. ”Hur används vattnet” – Utred alla värden.	Ta fram en standardiserad mall för behovsutredning på lokal, regional och nationell nivå.	Se till att utredningen genomförs och använd underlaget i samverkansprocessen.

Samhällsnivåer och utredningsansvar:

- Verksamhetsutövaren; utreder sin påverkan och ekonomiska möjligheter i anpassning kopplat till EU-direktivet för att kunna bedrivas, reglering, ansvar kostnadstak mm.
- Länsstyrelserna utreder lokal/regional påverkan inom alla funktioner och perspektiv kopplat till vatten och samhällen.
- Andra myndigheter utreder koppling på nationell nivå. T.ex. Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och MSB, säkerhetsfrågor etc.
- Kommunerna utreder lokala intressen och genomför värderingar och behovsutredningar i grova drag.
- Vattenråden bjuds in till samverkan och remissinstans för sammanställningar för en second opinion för det lokala perspektivet.

Nedan följer en kort beskrivning av aktivitet och tidsupplägg för att tillgodose en hållbar prövning inom alla samhällsnivåer. Tabell över: *Aktivitet och tidsplan för genomförandet av Gullspångsmetoden*. För de prövningsgrupper som ska i juli 2025 behöver detta arbete dra i gång direkt.

	Aktivitet	Tidsperiod
1.	Tilldela samverkansuppdrag till en opartisk extern part, med uppdrag att säkerställa en hållbar omprövning inom alla samhällsnivåer samt genomförande uppdrag för ovan nämnda ”Steg 2”.	Jan/feb 2025
2.	Samla in alla perspektiv ”Vad saknas och behöver utredas mer”. Genomför utredningar och ekonomiska värderingar ”kommuner, regioner och nationell nivå”.	Feb-Maj 2025
3.	Genomför samverkansprocesser kort på bordet och fastställ ekonomiska förutsättningar	Maj-Juni 2025
4.	Skarpt förslag (anpassning, utrivning etc.) samt önskemål om finansieringsstöd/kompensationsåtgärder för att genomförandet ska vara hållbart inom alla samhällsnivåer.	Juni-Juli 2025
5.	Domstolsförhandlingar juli med alla kort på bordet för beslut och avväganden.	Juli 2025